

JANKO MODER

PREVAJALEC, PISATELJ, UREDNIK, JEZIKOSLOVEC IN BIBLIOGRAF

Janko Trupej

1 Življenjepis

Janko Moder je bil rojen 8. maja 1914 na Dolu pri Ljubljani. Njegov oče je bil po poklicu mizar, mati pa se je v Modrovi mladosti ukvarjala s slamnikarstvom. Najprej je obiskoval enorazrednico na Dolu, nato pa je šolanje nadaljeval na Marijanišču in pozneje na Škofijski klasični gimnaziji v Šentvidu pri Ljubljani, kjer ga je profesor Anton Breznik, znameniti jezikoslovec in duhovnik, navdušil za slovenščino. Nekoliko pozneje, ko je njegov oče za svojo mizarско delavnico postavil manjšo zasebno hidroelektrarno, se je Moder začel zanimati za elektrotehniko, zato se je na Univerzi v Ljubljani vpisal na ta študij in uspešno zaključil prvi letnik. Toda ker bi študij moral nadaljevati v Zagrebu ali Gradcu, za kar pa ni imel sredstev, se je nato preusmeril na slovenistiko in leta 1939 diplomiral.

Eno leto je bil učitelj pripravnik na II. državni realni gimnaziji v Ljubljani, nato pa je delal kot urednik pri Mohorjevi družbi. Leta 1944 je prevzel tudi mesto dramaturga v Slovenskem državnem gledališču. Po koncu druge svetovne vojne je bil Moder iz političnih razlogov devet mesecev v zaprt. Po prihodu iz zaporja je zaman iskal ustrezno redno zaposlitev, zato se je naposled podal na pot svobodnega prevajalca.

Dejaven je bil tudi kot jezikovni svetovalec in lektor pri Mestnem gledališču ljubljanskem, Mohorjevi družbi in Mladinski knjigi, poleg tega pa je na AGRFT nekaj let honorarno predaval o slovenskem odrskem jeziku. Leta 1953 je bil eden od soustanoviteljev Društva slovenskih književnih prevajalcev (DSKP), od leta 1967 do leta 1969 je bil tajnik, od leta 1973 do leta 1979 predsednik tega društva, od leta 1972 do leta 1974 pa je predsedoval Zvezi književnih prevajalcev Jugoslavije. Prizadeval si je tudi za večjo vidnost prevajanja v družbi in je bil med drugim pobudnik vsakoletnih strokovnih prevajalskih

simpozijev, ki jih DSKP prireja od leta 1975. Kot član pravopisnih komisij pri SAZU je sodeloval pri *Slovenskem pravopisu*, bil je član Jezikovnega razsodišča, častni član Slavističnega društva Slovenije ter častni član in častni predsednik DSKP.

Moder je za svoje delo prejel številne nagrade in priznanja, med drugim dvakrat Sovretovo nagrado: leta 1969 za prevod romanov *Doktor Živago* Borisa Pasternaka in *Pločevinasti boben* Güntherja Grassa, leta 1989 pa za življenjsko delo. Med ostalimi pomembnejšimi priznanji, ki jih je prejel, so medalja norveškega kralja Olafa za prevajanje iz norveščine (1971), nizozemska prevajalska nagrada Martinusa Nijhoffa (1980) in srebrni častni znak svobode Republike Slovenije (1994). Umrl je 20. oktobra 2006 v Ljubljani. Gl. tudi Gantar 1984, 2003, Vurnik 1998.

2 Prevajalsko delo

Moder je bil poliglot in se je že na gimnaziji poleg grščine, latinščine in nemščine, ki so bili šolski predmeti, samoiniciativno začel učiti italijanščino, francoščino in angleščino, pozneje pa se je poglobil še v številne druge jezike. Že v mladosti je imel navado, da je marsikatero delo ob branju sproti prevajal, prve krajše prevode pa je začel objavljati kot gimnazijec v reviji *Mentor*. Med študijem se je med drugim preživljal s prevajanjem krajših literarnih člankov za različne časnike in revije, kot so *Slovenec*, *Domoljub*, *Ljudski oder* in *Mladika*. Njegova poznejša pot svobodnega prevajalca je bila izjemno plodovita, saj njegova bibliografija obsega več kot 400 objavljenih prevodov in še na stotine govorno izvedenih prevodov iz več kot 20 jezikov. Zato bo pregled osredotočen zgolj na najpomembnejše prevode iz največjih jezikov, pri katerih je Moder podpisan kot edini prevajalec in so izšli v knjižni obliki.

Med najpomembnejše avtorje, ki jih je prevajal iz angleščine, spadajo D. H. Lawrence (*Mavrica*, 1956; *Ljubimec lady Chatterley*, 1962), Arthur Miller (*Smrt trgovskega potnika*, 1963; *Cena*, 1969), Ernest Hemingway (*Imeti ali ne*, 1965), John Steinbeck (*Zima naše nezadovoljnosti*, 1965; *Grozdi jeze*, 1983), William Faulkner (*Ne moti prahu*, 1967; *Absalom, Absalom!*, 1979; *Krik in bes*, 1985), Tennessee Williams (*Steklena menažerija*, 1970), Daniel Defoe (*Zgode in nezgode znamenite Moll Flanders ...*, 1970), Vladimir Nabokov (*Lolita*, 1971), George Bernard Shaw (*Pygmalion*, 1983) in William Shakespeare (*Hamlet, danski princ*, 1989). Pri prevodih iz nemščine velja omeniti avtorje, kot so Erich Maria Remarque (*Na zahodu nič novega*, 1966), Günter Grass (*Pločevinasti boben*, 1968; *List*, 1980), Heinrich Böll (*In ni rekel niti besede*, 1973; *Kje si bil, Adam?*, 1973), Friedrich Nietzsche (*Tako je dejal Zaratustra*, 1974), Thomas Mann (*Jožef in njegovi bratje*, 1985) in Johann Wolfgang von Goethe (*Prafauts*, 2004; *Fauts*, 2005).

Prevajal je tudi ruske klasike, med katerimi so med drugim Maksim Gorki (*Življenje Klime Samgina*, 1949), Lev Nikolajevič Tolstoj (*Čemu: novele*, 1952; *Drame*, 1979), Fjodor Mihajlovič Dostojevski (*Izpoved mladega človeka*, 1958; *Idiot*, 1959; *Besi*, 1960; *Zapiski iz*

mrtvega doma; Zapiski iz podpodja, 1962; *Stepančikovo in njegovi prebivalci; Srečkar; Večni mož*, 1963; *Mladenič*, 1966; *Drame*, 1979), Ivan Sergejevič Turgenjev (*Lovčevi zapiski*, 1967) in Boris Pasternak (*Doktor Živago*, 1967). Med prevodi iz španščine velja omeniti avtorje, kot so Federico Garcia Lorca (*Mariana Pineda*, 1958), Miguel Ángel Asturias (*Gospod predsednik*, 1960; *Vihar*, 1968; *Zeleni papež*, 1978), Gabriel García Márquez (*Pripoved brodolomca*, 1983) in Lope de Vega (*Ovčji kal*, 1996; *Seviljska zvezda*, 1996), med prevodi iz francoščine pa so vredni omembe med drugim Gustave Flaubert (*Tri povesti*, 1966), Denis Diderot (*Rameaujev nečak; Paradoks o igralcu*, 1971; *Fatalist Jacques in njegov gospodar*, 2005) in Jean Racine (*Britanik*, 1972). Gl. tudi Gantar 1984, 2003, Moder 2003, Vevar 2006, Vurnik 1998.

3 Založniško in uredniško delo

Moder je od leta 1973 do leta 1993 pri Cankarjevi založbi urejal zbirko *Nobelovci*, v okviru katere je izšlo več kot sto prevodov književnih del. Urednik je v približno polovici teh del podpisal tudi kot prevajalec oziroma soprevajalec, še za večji delež prevodov pa je napisal spremno besedo. Izjemno pomembno je tudi Modrovo uredniško delo v okviru DSKP, saj je zasnoval serijo zbornikov, ki jih je društvo izdajalo več kot tri desetletja, in bil urednik prvih štirih ter sourednik nadaljnjih devetih zbornikov. Gl. tudi Berger 2014, Gantar 2003, Smolej 2006.

4 Avtorsko delo

Moder je v zaporu spesnil sonetni venec sonetnih vencev z naslovom *Sla spomina*, ki pa je v knjižni obliki izšel šele leta 1994. Napisal je tudi obsežen zgodovinski roman *Sveta zemlja*, katerega prvi del je bil objavljen leta 1952, drugi pa šele leta 2004, in priredil več kot sto pravljič, ki so izšle kot slikanice. Glede njegovega strokovnega udejstvovanja velja omeniti, da je napisal knjigo z naslovom *Iz zdravih korenin močno drevo: iz zgodovine Družbe sv. Mohorja I–II* (1952/1953) ter med drugim sestavil obsežno *Mohorsko bibliografijo* (1957), *Slovenski leksikon novejšega prevajanja* (1985) in *Leksikon nobelovcev* (1986). Gl. tudi Gantar 2003, Vurnik 1998.

5 Razmišljanja o prevajanju

Moder je bil izjemno plodovit avtor tudi na področju prevodne refleksije, saj je npr. samo v zbornikih DSKP objavil več kot 50 prispevkov, med katerimi morda velja izpostaviti besedila, kot so »Uvod v delovni del prevajalskega srečanja na Bledu 75« ([1975] 2016), »Poskusi prodora s slovensko književnostjo na Norveško in Nizozemsko« (1995) in »Nekaj izkušenj in pogledov (Ob petdesetletnici Društva)« (2003). Menil

je, da ima prevajanje tehtno vlogo pri razvoju slovenščine in dojemal ga je tudi kot izjemno pomemben del slovenske kulture; med drugim je izjavil naslednje: »Osebnost sem prepričan, da je prevajalska dejavnost v vsakem jeziku nujno potrebna, saj gre pri tem za neposredne stike z drugačnim, širšim svetom, in če gre za že formiranega jezikovnega ustvarjalca, sodim, da je marsikateri prevod [...] za slovensko kulturo in jezik veliko več vreden, kakor če bi napisal samostojno povest ali igro« (Vurnik 1998, 177–178). Zato je poudarjal, da bi tudi vrhunske književne prevajalce in prevajalke morali dojemati kot umetnike in ne zgolj kot obrtnike (Moder 1994). Zapisal je tudi, da prevajanje vrhunske literature slovenščini pomaga vzdržati »tekmo s svetovnimi jeziki« (Moder 2005, 12) in da brez prevodov takšnih del navsezadnje tudi na področju izvirne literarne produkcije ne bi »imeli ne spodbude ne možnosti za ostajanje vstric z drugimi vrhovi« (prav tam). Gl. tudi Moder 1994, 1995, 2003, 2005, [1975] 2016, Vurnik 1998.

Janko Moder se v slovensko literarno zgodovino ni zapisal zgolj s svojim izjemno obsežnim prevajalskim opusom, temveč tudi kot *spiritus movens* Društva slovenskih književnih prevajalcev in nasploh neutruden promotor književnega prevajanja.

Bibliografija

- Berger, Aleš. 2014. »Janko Moder, prevajalska pošast.« *Sodobnost* 78, št. 12: 1614–1618.
- Gantar, Kajetan. 1984. »Ob sedemdesetletnici Janka Modra.« *Jezik in slovstvo* 29, št. 8: 309–310.
- Gantar, Kajetan. 2003. »Janko Moder in njegovi predhodniki v vodenju DSKP (Spominski zapis).« V *Nesem te v zibel drugega jezika: zbornik ob petdesetletnici društva*, uredila Martina Ožbot in Matej Hriberšek, 63–71. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Moder, Janko. 1994. »Apel podobo na ogled postavi.« V *Prevod – posnetek, reprodukcija, interpretacija. Prevajanje dramatike*, uredili Majda Stanovnik, Aleš Berger in Alenka Stanič, 21–27. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Moder, Janko. 1995. »Poskusi prodora s slovensko književnostjo na Norveško in Nizozemsko.« V *Prevajanje slovenske književnosti. Prevajanje za kino in RTV*, uredila Majda Stanovnik, 29–39. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Moder, Janko. 2003. »Nekaj izkušenj in pogledov (Ob petdesetletnici društva).« V *Nesem te v zibel drugega jezika: zbornik ob petdesetletnici društva*, uredila Martina Ožbot in Matej Hriberšek, 39–52. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Moder, Janko. 2005. »Nekaj uvodnih misli na tridesetem jubilejnem delovnem srečanju Društva slovenskih književnih prevajalcev.« V *Prevajanje baročnih in klasicističnih besedil*, uredil Tone Smolej, 10–12. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.

- Moder, Janko. [1975] 2016. »Uvod v delovni del prevajalskega srečanja na Bledu 75.« V *Prevajalci o prevodu 2: od J. Modra do J. Milič: antologija*, uredila Majda Stanovnik, 180–184. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Smolej, Tone. 2006. »Janku Modru ob slovesu.« V *Prevajanje besedil iz prve polovice 20. stoletja*, uredila Martina Ožbot, 386. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Vevar, Štefan. 2006. »Homo Moder: Skica ob slovesu.« V *Prevajanje besedil iz prve polovice 20. stoletja*, uredila Martina Ožbot, 383–385. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Vurnik, France. 1998. »Intervju: Janko Moder.« *Sodobnost* 46, št. 3/4: 163–180.